



סבאלברד

מרחק נגיעה מהקוטב

כתבה: אורית גלפרין צילמו: אורית גלפרין ועמרי גלפרין

עצמה עצומה, זה בדיוק מה שעבר לי בראש שעה שהמטוס החל להנמיך טוס, ירד מתחת לעננים והפגיש אותי עם פלא הטבע שבאחד האזורים המיושבים הקרובים ביותר לקוטב הצפוני - קבוצת איי סבאלברד (Svalbard). במשך קילומטרים רצופים התבוננתי בהררי קרחונים לבנים וענקיים. מבחינתי התיאבון לטייל כבר נפתח.

1



1. בתקופת הקיץ מזג האוויר בסבאלברד משתנה במהירות: יום סגרירי יכול בתוך דקות להפוך לחמים ונעים.
2. מפגש עם דובי הקוטב המקומיים הוא משאת נפשם של התיירים המגיעים למקום, ובאותה המידה הוא החשש של התושבים המקומיים. שלושת גני הילדים שבלונגירבין מוקפים גדרות, ליתר ביטחון... צילום: Linda-Drake isbjørn "Spitsbergen Travel"



2



1

איי סבאלברד, או בנורבגית "החוף הקר", נמצאים במרחק של 565 ק"מ מהנקודה הצפונית ביותר בנורבגיה, פחות או יותר באמצע הדרך בין נורבגיה לקוטב הצפוני. קבוצת האיים כוללת שלושה איים גדולים עיקריים, ועוד כמה איים קטנים יותר, אשר גודלם הכולל הוא כ- 63,000 קמ"ר. כ-60 אחוז מהם מכוסים קרחונים. טווח הטמפרטורות כאן נע בממוצע בין 15 מעלות צלסיוס מתחת לאפס בסביבות פברואר, ועד שש מעלות ביולי. אך כדאי לזכור שיש מקרי קיצון שבהם הטמפרטורות צונחות הרבה יותר, ובשילוב עם הרוחות החזקות מדובר במתכון לא סימפטי במיוחד. וילם ברנץ, החוקר ההולנדי בן המאה ה-16, שיער במסעותיו שהאיים הללו הם חלק בלתי נפרד מגרינלנד, אך לאחר שצידי לווייתנים מיפו את אזורי קו החוף של האיים, הם הבינו שמדובר בקבוצת איים נפרדת.



2



1. כריית הפחם היא למעשה הבסיס הכלכלי של האיים. מרבית התושבים מגיעים לכמה שנים בלבד, עובדים במלאכת הכרייה הקשה ושבים לביתם, אל מדינת האם, נורבגיה.

2. המרחבים העצומים, הפיורדים, תכול המים והציפורים הם חוויה ויזואלית בלתי נשכחת.

3. דוב קוטב חי 15 - 18 שנה בממוצע. חוקרים גילו דוב קוטב שלמרבה ההפתעה עבר את גיל 32. צילום: Isbjørn2 Nina "Spitsbergen travel"

המתגוררת במקום, ומונה כ-3,000 פרטים. האמת, קשה מאוד לפגוש דובים בפועל, ומרבית התיירים המגיעים לכאן פוגשים רק פוחלצים שלהם במוזאון המקומי, בלובי של חלק מבתי המלון ואפילו בבית הנתיבות הקטן. אך לא כולם, בהחלט יש תיירים שמטרת טיולם היא המפגש עם דובי הקוטב, והם מכוונים מראש את הטיול לאזורים באיים שבהם הסיכוי לפגוש דובים גדול יותר. מבחינת התושבים המקומיים המפגשים הללו, עם הדובים, מיותרים, שכן הם מסוכנים ביותר ויכולים להסתיים אפילו בתקיפה ובמוות, כפי שאירע אשתקד לתיירת בריטית לא ממושמעת. באיי סבאלברד חובה על התושבים והתיירים המתרחקים מאזורי האוכלוסייה המרכזיים להסתובב כל העת עם רובה, למקרה חירום של מפגש בלתי מתוכנן עם דוב שכזה.

הפחם המקומי נחשב לאיכותי ביותר, וברובו משתמשים לתעשיית הרכב הבין-לאומית. גם היום המחצבים פעילים ומושכים לכאן אוכלוסיות של פועלים, בייחוד מנורבגיה ומרוסיה, אשר בכמה שנות עבודה כאן מרוויחים הון רב. שיחה קלילה עם כורה פחם נורבגי העלתה שבממוצע ניתן להרוויח כ-100,000 יורו בשנה, אך העבודה דורשת אישיות ייחודית וכוח סבל רב, שכן היא קשה וקשוחה ביותר. לדבריו המיסוי מההכנסות אינו מגיע כלל לנורבגיה אלא מיועד לפיתוח המקום בלבד, ולכן הוחלט לצ'פר את העובדים המקומיים ולהסיר לחלוטין את המסים על הטבק והאלכוהול באיים.

לרבים מקרב המבקרים באיים העניין המרכזי הוא אוכלוסיית דובי הקוטב

עדויות על אוכלוסייה שהתגוררה באיים יש כבר מהמאה ה-12, אך מרבית בני האדם ששהו במאות השנים האחרונות בקרבה לאיים היו בעיקר צידי לווייתנים אשר השמידו עשרות אלפים מהם באמצעות צלצלים מחודדים שהשליכו מספינותיהם.

רשמית, בשנת 1920 הוכרזו האיים כשטחה של נורבגיה, והם מנוהלים בעצמאות כמעט מוחלטת על ידי מושל נורבגי מקומי, שהוא בעיני המקומיים מעין שריף של הצפון. עוד לפני כן, בשנת 1906, חל השינוי ההתיישבותי המשמעותי במקום, בשעה שגיון מונור לונגיר, איש עסקים אמריקני בעל חלומות גדולים, הקים שם חברה לכריית פחם. מאז ועד היום תחום זה התפתח בסבאלברד, ועם השנים נחפרו במקום כמה מחצבות פחם.

1. בלונגירבין אפשרויות הבילוי לילדים מצומצמות ביותר, ונראה שרכיבה על אופניים בתקופת הקיץ היא העיסוק המועדף עליהם. בכל אופן – חל עליהם איסור לצאת מגבולות העיירה, מחשש מפני מפגש אקראי עם דוב מקומי.

2,3. אחד מרחובותיה של העיירה לונגירבין. אם תושב מקומי רוצה לשנות את צבע הבית שלו הוא חייב לקבל אישור מן השריף המקומי, הקרוי "סיסלמאן".

4. איילי הצפון המקומיים הם מתת-מין ייחודי לסבאלברד. הם נמוכי קומה, ורגליהם קצרות וחזקות. כשתצאו לטייל בין הבתים ביישוב הם כבר ימתינו לכם שם, אך ברגע שתתקרבו אליהם הם מיד יברחו.



1

2





האי שפיצברגן

המקום היחיד שבו יש התיישבות קבע של תושבים הוא על חלק קטן מהאי שפיצברגן (Spitsbergen), המערבי מבין האיים המרכיבים את סבאלברד. במקום מתגוררים כ-2,500 תושבים, אשר התפזרו בשני ריכוזי אוכלוסייה עיקריים: 2,000 תושבים בעיירה לונגירבין (Longyearbyen) הנורבגית, והשאר ביישוב הרוסי המשונה (שהוקם בגאווה על אדמה נורבגית) ששמו ברנסצבורג (Barentsburg), אף הוא של כורי פחם.

לונגירבין היא נקודת ההתמקמות הראשית שלי בביקור, וממנה יצאתי לאזורים הסובבים את האי שפיצברגן. העיירה עצמה מעניינת ביותר, בעיקר בגלל מבנה האוכלוסייה שבה. מדובר בתושבים זמניים אשר הגיעו לכאן לכמה שנים במטרה לעבוד ולשוב לביתם עם חוסן כלכלי מסוים. מעטים מאוד משתקעים כאן לכל חייהם. ובהומור קליל, חוק לא כתוב טוען שכאן אסור למות, או יותר נכון להיקבר, שכן ארונות

הקבורה נדחפים החוצה מהאדמה עקב לחצים תת-קרקעיים מסיביים. ויותר מכך, אסור בהחלט להיוולד כאן. נשים הרות מחויבות לשוב לנורבגיה בשבועות האחרונים להריון, שכן בית החולים הקטן שבמקום אינו מסוגל להתמודד עם לידה שמסתבכת. למרבה ההפתעה, ניתן להבחין בלונגירבין באוכלוסייה תאילנדית משגשגת, לרוב נשים, וההסבר הלא רשמי לתופעה הוא שכורי הפחם יוצאים בחופשות כיחידים לתאילנד וחוזרים בזוגות.

בעיירה לונגירבין יש אוניברסיטה בין-לאומית, שבה לומדים סטודנטים מרחבי העולם, בעיקר ביולוגיה וגאולוגיה. הלימודים כאן הם חינם, וסטודנטים שמעוניינים ללמוד במקום צריכים לשאת רק בעלויות המחיה. לדברי אחת ממנהלות האוניברסיטה, היא תשמח לקלוט סטודנטים גם מישראל. יש סטודנטים המגיעים לתקופה של כמה שנים, ויש המגיעים להתנסות סמסטריאלית. בכל אופן, השבוע הראשון ללימודים הוא מעין "שבוע שדאות", שבו עורכים היכרות עם המקום, מקיימים אימוני ירי להגנה עצמית מפני דובים, ולומדים רכיבה על רכב שלג, אילו סוגי לבוש כדאי לעטות בימים הקרים, וכמובן הישרדות בתנאים קשים.

הבתים בלונגירבין הם בתי עץ. מרביתם זהים בצורתם, אך שונים בצבעיהם. איילי הצפון מסתובבים חופשיים בחבורות בין הבתים, אך נרתעים

מקרבה יתרה לבני האדם. מסביב נצפות תחנות כריית פחם שאינן פעילות עוד, ומערכות כבלים שעליהן שינעו בעבר את הפחם. כיום אתרי הכרייה מצויים מחוץ לאזורים המרכזיים של העיירה.

ברחוב הראשי יש כמה חנויות, סופרמרקט ושני פאבים. הליכה בלילה אל הפאב, בימות הקיץ, משעשעת ביותר, שכן במשך 24 שעות ביממה אור שמש בוחק ממלא את השמים. ואכן, כשחזרתי מבילוי באחד הפאבים החביבים שכאן, סביב השעה שתיים לאחר חצות, בתקופת ביקורי בקיץ, נחת עליי לפתע סוג של בלבול בזמנים כתוצאה מאור השמש היוקדת. אבל למי שדואג, מהרגע שנכנסים לחדר השינה ומסיימים את הווילון, השעון הביולוגי חוזר לפעול, העייפות משתלטת ושוקעים מיד בשינה טובה.



הפלגה חוצת פיורדים וקרונות

הרצון המידי שלי בביקור היה להפליג אל עבר הקרונות המרהיבים, דרך הפיורדים המתפרצים. צבע הטורקז של המים שבין הפיורדים, אשר חלקם צבועים בלובן השלגים וחלקם חשופי סלע, מהפנט ביופיו. ההפלגה שאליה הצטרפתי הייתה לכיוון צפון-מערב, אל עבר קרחון אסמרק (Esmark Glacier).

מהרגע שיצאנו להפלגה אוכלוסיות ציפורים ועופות ימיים ליוו את המסע. בין העופות תוכני ים, אדריות וכמובן שחפים, אשר מתקרבים ללא הרף אל הסיפון. יש כאלה שמצליחים להבחין גם בלווייתנים המגיחים מהמים. אני הייתי בת מזל, אך חלקי ביותר, שכן ראיתי לשנייה קלילה לווייתן במרחק ניכר. המתנו על הסיפון, התבוננו מרוכזים וקיוונו שישונו לעלות, אך הוא כנראה בחר במצולות. בעלי חיים נוספים שבסביבה הימית, בעיקר באזורי קו החוף, הם כלבי הים, שבהם פוגשים מדי פעם, וכן הניבתנים (המכונים גם "סוסי ים").

לאחר כשעתיים של הפלגה התחלנו להתקרב אל הקרחון, נקודת היעד. ככל שמתקרבים אל קרחוני הענק מבחינים על המים בשברי קרחונים בשלל גדלים, המתנדנדים על אדוות הגלים. צבע השמים מכה בהם ומעניק להם צבע עמוק יפהפה. תנועת מרבית הקרחונים כאן היא די אטית, ובסך הכול הם נעים בין

למישהו כאן יש מפתחות לכספת?!

סביבת האיים עצמה היא מדבר ארקטי. זו סביבה שהלחות בה מועטה, האוויר יבש והמים לרוב קפואים, ולכן אינם שימושיים למרבית הצמחים, דבר הגורם לסביבה עם מעט צמחייה, ובגלל הרוח החזקה גם ללא עצים. דווקא התנאים הללו מצוינים למיזם שהוקם בצמוד ללונגירבין בשנת 2006 - "כספת הזרעים העולמית של סבאלברד" (Svalbard Global Seed Vault). הודות לתנאי האקלים וקרח-העידן שבמקום, המסייע לשימור, נחצב כאן מבנה כספת המיועד לאחסון זרעים מכל רחבי תבל, בייחוד של פירות וירקות למאכל. הזרעים הללו נשמרים בטמפרטורה של 18 מעלות צלסיוס מתחת לאפס, והם נעטפים בהגנה מפני לחות. המטרה העיקרית של הכספת היא להגן על מגוון הזרעים שבעולם, על כל מקרה של אסון או הכחדה.

בפועל, הזרעים נשלחים לכאן על ידי מדינות רבות, והם שייכים באופן בלעדי למדינה המפקידה - ואם תרצו, בנוהל הדומה לכספת אשר בבנק. הכניסה למקום מותרת לעובדים ספורים בלבד, אשר נכנסים אל תוככי הכספת רק כאשר מגיע משלוח זרעים חדש. תיירים ומבקרים כמובן שאינם מורשים להיכנס אל מבנה הכספת, אך ניתן לצפות מבחוץ בדלת הכספת הענקית החצובה בהר, המקושטת בשברי מראות.

1



2



3



1. כספת הזרעים הגלובלית של סבאלברד היא מיזם חשוב שנועד לשמר זרעים מהכחדה, בייחוד זרעים של פירות וירקות מכל רחבי תבל. גם ישראל שלחה לשם זרעים.
2. שחפית הקוטב. אי אפשר שלא להתאהב בה ולהתלהב מביצועיה של הציפור הזריזה, שמגנה בחירוף נפש על ביציה וגוזליה. אם רק מתקרבים אליה, ולו במעט, היא לא מהססת מלתקוף. השחפית עוברת במעופה מקוטב לקוטב מדי שנה והיא מחזיקה בתואר העוף הנווד למרחק הגדול ביותר.
3. ניתן לצאת לשיט בין הפיורדים המקומיים והקרחונים, בספינות מחקר, יאכטות תיירותיות ואפילו בסירות מירוף.
4. קרחון אסמרק. זה הטבע המקומי במלוא תפארתו. רצוי תמיד לשמור מרחק ביטחון מהקרחונים בזמן ההפלגה, שמא תהיה קריסה של חלק מהקרחון, שתיצור נחשול גבוה ומסוכן.

4



1. טיול מחוץ לעיירה מתבצע בקבוצות ועם מדריך מקומי הנושא עמו רובה להגנה מפני דובים. בין לבין עוצרים, מבעירים אש ונהנים מפיקניק לא שגרתי.
2. בשעות הבוקר בעיירה לונגירבין ניתן לראות את הסטודנטים הנוהרים לאוניברסיטה המקומית. לשכונת המגורים הסטודנטאית הם בחרו שם קצת משונה – בוורלי הילס.
3. בגלל זרמי המים החזקים, בחלק מחופי סבאלברד נראים שלדי סירות ובולי עץ מאסיביים, שנסחפו מאזור סיביר.
4. עיירת כורי הפחם הרוסית ברנסצבורג נעזבה ברובה, ורבים מהבתים שם נראים כבתי רפאים של ממש. בעבר התגוררו כ-1,000 תושבים בעיירה, וכיום נותרו בה כ-400 בלבד.



1

2





3

מטר לשניים בשנה. אך דווקא הקרחונים הנמתחים בקצות קו החוף עשויים לנדוד עד לכדי 30 מ' בשנה, ויש מעטים שממש חוצים כמה קילומטרים בתקופה. קיר הקרחון הענקי אסמרק, שאליו הגענו, היה מפעים. ספינת התצפית שמרה כל העת על מרחק סביר ממנו, כדי שלא להיקלע למצב שבו חלקים גדולים מהקרחון יגלשו אל תוך המים ויגרמו לסכנה בלתי צפויה. ההתבוננות בקרחון היא דבר מיוחד, עצמתי - פלא טבע של ממש.

המשכנו את מסענו אל עבר יישוב של כורי פחם ששמו ברנסצבורג. ההגעה אליו היא דרך הנמל הימי הקטן, הבנוי בתחתית העיירה עצמה, אשר ממוקמת ברום ההר. כדי להגיע אל אזורי המגורים ולרחובה המרכזי של ברנסצבורג צריכים לטפס כ-200 מדרגות תלולות.



4

ההתיישבות כאן היא מעין מובלעת רוסית על אדמה נורבגית, שבה מתגוררים כ-400 תושבים, מרביתם ממדינות ברית המועצות לשעבר, והם מגיעים לעבוד כאן למשך כמה שנים. מבין התושבים כ-75 נשים ועוד 25 ילדים, שעבורם הקימו בית ספר וגן ילדים. כשהילדים מגיעים לגיל תיכון, הם מחויבים לשוב לארץ מוצאם.

ברנסצבורג די אפרפרה ולא מטופחת. בתקופה שבה ברית המועצות הייתה קיימת, התגוררו בעיירה למעלה מ-1,000 כורי פחם, וכיוון שהיום מספר הכורים בה פחת משמעותית, נותרו כאן מאות בתי עץ עזובים, ועליהם השתלטו להקות של שחפים אשר בנו קנים על מפתני הבתים והחלונות. במרכז העיירה ניצב עדיין פסלו של לנין, זכר לימים אחרים, וכן קיימות חנות מזכרות לתיירים מזדמנים וחווה קטנה עם כ-120 חזירים, כמקור למזון זמין לתושבים. אפילו בית חולים עם שני רופאים יש בעיירה, וגם כנסייה שנראה כי רק מעטים מבקרים בה. כדי שלא להשתגע בבידוד המוחלט הזה - והאמינו לי שמביקור של שעה במקום נכנסים לבהלת בידוד - הוקם כאן, לטובת התושבים, מרכז ספורט קטן עם בריכת שחייה, ששלט הכניסה אליה הוא לוגו המשחקים האולימפיים. האמת, מקום הזוי ומשונה, ואולי זה גם מקור קסמו...

וכדרך אגב, בעבר בסבאלברד הייתה התיישבות רוסית נוספת, בעיירה פירמידן (pyramiden), שכיום מתגוררים בה רק חמישה בני אדם המפעילים במקום מעין ענף תיירות, שעיקרו ביקור בעיר רפאים.



כי קשה. הנוף מקבל פרספקטיבה שונה מנקודת ההתבוננות הגבוהה והמיוחדת. לאחר שמגיעים אל נקודת היעד, שהייתה בעבר קרקעית האוקיינוס, מתחילים לחפור. כן, פשוט נוטלים את חפירה ומתחילים לחשוף, בתוך דקות ספורות, אין-ספור מאובנים ימיים בני אותה התקופה, כמו האמוניטים אשר חיו בתקופת היורה, שלהם קונכיות מעוגלות ענקיות, והבלמניטים בעלי הזרועות המוארכות המזכירות תמנון. על פי החוק המקומי באיי סבאלברד, המוצא את המאובנים רשאי לקחת אותם לביתו.

האסקי חרוץ

לסיום הביקור החלטתי להזרים מעט אדרנלין ולהשתתף בחוויה שנחשבת לפרועה וכיפית גם יחד: רכיבה על מזחלת הרתומה לכלבים האסקיים. כחלק מהתרבות המקומית בסבאלברד, וכאחת הדרכים להתניידות, מגדלים ומרבים כאן כלבי האסקי, אשר נודעים ביכולתם לחצות מישורי שלג באופן קבוצתי ומתוזמן. אולם כדי לשמור על כושרם, גם בתקופות הקיץ, רותמים את הכלבים לעגלות גלגלים המנווטות על ידי הרוכב.

אז יצאתי לדרך. כעשרה כלבים משכו במהירות ניכרת את המזחלת שלי, כאשר כל שנוטר לי לעשות הוא לעמוד יציבה ולכוון את ידית ההיגוי. בן רגע הפכתי למנהיגת העדר. שני הכלבים שבראש החבורה נחשבים לאינטליגנטיים ביותר,

פארק היורה - אבל לא בסרט

התקופה הפרהיסטורית נוכחת בסבאלברד באופן ייחודי, וניתן לערוך מעין מסע אל מאובני תקופת היורה, שהייתה לפני כ-150 מיליוני שנים. כמה חברות תיירות מקומיות בלונגירבין מעניקות שירות של שיט אתגרי וקופצני במיוחד (שלא מיועד לנשים הרות וגם לא לסובלים מבעיות גב) אל עבר הר יאנוס (Janusfiellet), מרחק עשרה ק"מ לערך מהנמל של לונגירבין. במקום הזה גם הופקו כמה תכניות טלוויזיה דוקומנטריות בין-לאומיות, אשר התחקו אחר קבוצה של ארכאולוגים שחשפו מאובני דינוזאורים ובעלי חיים נוספים.

לאחר שעוגנים באופן מאולתר בתחתיתו של הר יאנוס, מתחילה העפלה של ממש, אל אחד מקדקודיו. הטיפוס חוויתי ועצמתי, אם





1. שיט קיאקים הוא חוויה בלתי נשכחת. המאמץ הפיזי רב, שכן מדובר בפעילות די מפרכת. עם זאת, ניתן לומר שהפיורדים מקבלים פתאום ממד של טבע עצמתי, רומנטי ומיוחד.

2,3. לא בכל יום יוצא לי להיות ארכאולוגית חובבת ולצבור הצלחות כה רבות. חפרתי ממש אל תקופת היורה, שעל הר יאנוס, וחשפתי מאובנים שמורים ומושלמים בכמויות שלא נגמרות.

4. זה לא משנה אם מדובר בחורף או בקיץ – את הכלבים צריך להוציא לטיול. כלבי ההאסקי החרוצים מתלהבים לקראת מסעם הרגלי המפרך וגם במהלכו.

4



שכן הם גם מבינים הוראות בעל פה וגורמים לכלבים שמאחוריהם לפעול בדיוק כמותם: לפנות, להאט או לעצור.

שאלה שעניינה אותי מאוד הייתה בנוגע לסבלם או הנאתם של הכלבים במהלך המסע המפרך של סחיבת המזחלת. בעלת החווה המקומית, ורוניקה רובובר רייקר, הדגישה כי הכלבים אוהבים לרוץ ושהם לא מאלצים כלב שלא מעוניין בכך. לדבריה, הכלבים מראים התלהבות רבה, נובחים וקופצים לקראת המסע, והכי חשוב - מקבלים מזון משובח ועשיר.

המפגש הקרוב הזה עם הטבע, דרך כלבי ההאסקי, הרוחות החזקות שנשבו והצפייה החוזרת בעדרי איילי הצפון הלוחכים עשב מקומי, היה בהחלט סגירת מעגל בטיול מרתק ומוצלח במיוחד באיי סבאלברד. בפעם הבאה כדאי שאגיע לכאן גם בחודשי החורף - זו לבטח תהיה הזדמנות מצוינת לצפות באורות הצפון הירקרקים הצובעים את השמים בעלטה המוחלטת. ♦

מידע זמין:

- ★ הפלגה אל הקרחונים ואל העיירות הרוסיות:
www.htg.svalbard.no
- ★ האוניברסיטה המקומית:
www.unis.no
- ★ המוזאון הארקטי בלונגירבין:
www.svalbardmuseum.no
- ★ שיט קיאקים בין הפיורדים:
www.wildlife.no
- ★ חברת תיירות מקומית:
www.spitsbergentravel.no
- ★ מסע רכיבה על ההאסקים:
www.svalbardhusky.no
- ★ ברחוב המרכזי בלונגירבין יש פאב ששמו Karls-Berger (הפאב זכה במקום השישי בעולם מבין כל הפאבים בזכות היצע הליקרים שבו. זו גם הזדמנות מצוינת לפגוש את כורי הפחם המקומיים).

2.1. לכל כלב האסקי במכלאות יש שם. התזונה של הכלבים מתבססת בעיקר על שומן בהמות המעורבב במעין בלילת מרק עם מזון לכלבים. מיד בתום המסעות מוגש לכלבים המזון, ולאחר הארוחה הדשנה הם שוקעים בשינה עמוקה במלונה.

